

Јордана С. Марковић*
Универзитет у Нишу
Филозофски факултет
Департман за српски језик

УДК 811.163.41'62:070
Оригинални научни рад
Примљен: 1. 6. 2011.

НИШ У НАЗИВИМА НИШКЕ ПЕРИОДИКЕ**

У раду је извршена анализа наслова нишке периодике са лексемом Ниш и њеним изведеницама као саставним делом наслова. Показало се да је то веома богата категорија.

Кључне речи: Ниш, нишки, наслов, лексема.

Инвентар наслова којима се представља нишка периодика говори о оправданости подухвата да се сачини списак у који улази све оно што представља нишка периодика.

Наслови ових издања указују на путеве њихове номинације. Бројност тих издања свакако је условила и бројност и разноврсност њихових назива. Многи називи су давани тако да се већ из њих може наслутити садржај едиције, дакле – транспарентни су; има шаљивих и метафоричних назива. Садржина неких “види” се тек из “наставка”, тј. неког облика поднаслова који следи као неки вид допунске информације. На пример, тешко ћемо на основу назива *Наш живот* знати о којем, чијем и каквом се животу ради. Међутим, те податке пружа нам поднаслов – *лист осуђених лица која издржавају казну у КПД Ниш*. А тек на основу додатних података дознајемо да *У Нови живот* (како је наслов) иде Антифашистичка омладина округа нишког (издавач).

1. У бројној нишкој периодичи релативно је фреквентна она која у свом називу има одредбу *Ниш* и од ње изведене облике. Стога сам за предмет овог осврта одабрала наслове са овим елементом, а њих је више од једне петине. Овај податак односи се само на примарни наслов. Ако бисмо у овај осврт укључили и поднаслов, који следи као неки вид допунске информације, бројка би била много већа. Дакле, нису узимани у разматрање називи типа: *Саобраћајни весник: орган нишких радника саобраћајне струке* или: *Против зла: орган нишких либерала* и сл.

Имајући у виду да је лексема *Ниш* ојконим – назив за насељено место, тј. астионим – име града, она као таква, као властито име, нема посебну семантику. Поред ојконима који је послужио као основа (*Ниш*), јављају се још етним *Нишлија*, ктетик *нишки* и хидроним *Нишава*. Заправо, хидроним се у називу јавио само једном, а етним три пута. Овом инвентару треба додати још окрњену основу овог ојконима у саставу скраћеница, нпр. *Нитекс*. Ова скраћеница

*jordana@filfak.ni.ac.rs

** Овај рад је рађен у оквиру пројекта 178020 *Дијалектолошка истраживања српског језичког простора*, који финансира Министарство науке и просвете Републике Србије.

као назив настала је од истоименог назива за фабрику, а овај је настао скраћивањем придева у првом делу, мада се то из оваквог назива не види имајући у виду да у тако скраћеном називу немамо ни целу основу, и скраћивањем лексеме *текстил* у другом делу¹.

Инвентар увећава и број латинских облика ове лексеме – *Nissa, Naissa, Naisensis*.

О ојкониму *Ниш*, тј. о етимологији и старини имена говори Александар Лома, наводећи да је овај назив веома стар и да потиче “од античког имена истога места *Naisus* (Лома 1994: 7).

2. Анализирани називи представљају различите творбене моделе – једночлане и вишечлане. Вишечлани могу бити двочлани, трочлани, четворочлани итд.

2.1.1. Мало је једночланих назива овога типа – укупно четири. Важно је истаћи да у овој скупини нема понављања – сви су различити. Такође је значајно истаћи да је један назив на латинском. Од назива на српском јавља се етник *Нишлија* и једна скраћеница, која представља и назив фирме – *Нитекс* и једна сложеница *Нишпромет*, што је такође назив радне организације².

Латински назив је *Nissa*.

2.1.1.1 Називи *Нитекс* и *Нишпромет* могу бити са прозирном семантиком, уколико нам је познато да постоји фабрика, тј. трговинска организација под тим именом. У том случају могао би се већ из назива претпоставити садржај, о чему сведочи и назив *Нитекс* – то би могао бити фабрички лист, са вестима из живота фабрике. Наравно, поднаслов нам то и потврђује: *лист нишке индустрије текстила “Ратко Павловић”*.

2.1.1.2. Из назива *Нишлија*, међутим, не може се чак ни наслутити садржина, осим оне основне, а то је неко просторно одређење, својствено свим овде разматраним јединицама. Заправо, ако у ово разматрање укључимо и други део назива – *лист за политику, привреду и књижевност* постаје нам јасније шта је садржина овога издања, а садржина је доста разноврсна. Но, овај назив има и трећи додатак – *орган Народне либералне странке*, мада ни овај трећи додатак називу не казује ништа посебно.

2.1.1.3. Назив *Nissa* пружа само основни податак везан за простор. Додатак овоме називу је *часопис за друштвено-историјска и културна питања*.

2.1.2.1. Најбројнији двочлани називи представљају двочлане синтагме састављене од одредбене речи *нишки*, *-а*, *-е*, на првом месту и именичког дела синтагме, на другом. Први, одредбени део упућује на простор, а други ближе детерминише садржај, те ће прецизнија информација моћи да се добије из тог другог дела, у случају да је семантички прозирна. Међутим, мали је број та-

¹ Овакав вид скраћивања био је јако фреквентан модел у именовању радних организација у једно доба (Летекс, Бетекс, Тетекс) – вид. Марјановић 1995.

² Адекватна овој јавиће се и скраћеница на латинском – *Naisensis*, но она је саставни део вишечланог модела.

квих модела у којима је на основу тог другог дела могуће наслутити садржину. Од таквих назива само два су са очигледном семантиком: *Нишки спорт*, *Нишки спортиста*.

Могло би се очекивати да са транспарентном семантиком буде и *Нишка застава* из 1890, али нема података о садржини, тј. нема поднаслова.

Међутим, *Нишки заставник* је политички и забавни лист: јавни орган свију исправних људи из места и са стране, како се наводи (1902, 1903).

2.1.2.2. Два пута се у великом временском размаку под истим именом јавља *Нишки весник* и *Нишки зборник*:

Нишки весник – Лист за трговину, новости, забаву и огласе из 1884. и

Нишки весник – Ревизија за неговање традиција и очување баштине Ниша из 1999;

Нишки зборник: Публикација за друштвено-историјска и културна питања Ниша и региона, 1973–1989

Нишки зборник: за историјске, друштвене и природне науке, 1995–1997.

2.1.2.3. Уз одредбу *нишки* јавио се велики број различитих именичких лексема: *аналитичар*, *весник*, *глас*, *гласник*, *грађанин*, *дневник*, *заставник*, *зборник*, *знак*, *извиђач*, *напредак*, *народњак*, *одјек*, *паркинг*, *спорт*, *спортиста*, итд.

Уз одредбу у облику женског рода јавиле су се лексеме: *слога*, *застава*, *кошава*, *сцена* итд.

У множини су се јавили следећи називи:

Нишке новине, *Нишке новости*; *Нишки огласи*.

Занимљиво је истаћи да напореда са називима у којима се јавља одредбени елемент *нишки*, постоје идентичне форме са другачијим одредбеним елементом. Тако према *Нишка застава* постоји *Српска застава*, према *Нишки гласник* јавља се *Моравски гласник* итд.

2.1.2.4. Три назива представљају двочлани творбени модел са придевом (*нови*, *стари* и *млади*) у првом делу и управним чланом *Нишлија*:

Нови Нишлија: лист за политику, економију, трговину и забаву;

Стари Нишлија: (лист је аполитичан, издаје Удружење грађана “Старе Нишлије”);

Млади Нишлија: лист за месне вести, огласе, књижевност и друштвене белешке.

Из последњих наслова и поднаслова не види се разлог за употребу одредбене речи *нови* или *млади* – излазили су истовремено (1901–1902).

2.1.2.5. У једном случају јавио се двочлани назив састављен од скраћенице и именице Ниш: *БИЗ Ниш* – нишки огласни магазин.

2.1.2.6. Овом моделу слични су двочлани називи састављени од двеју именичких лексема од којих је једна Ниш: *Радио Ниш* и *Агрокомбинат “Ниш”*.

2.1.2.7. Помало одудара назив *Ниш ноћу*³, *но на основу назива би се могла претпоставити садржина, а она је угоститељско туристичка*.

2.1.2.8. Само је један двочлани назив овога типа на латинском језику:

Natura Naissi: научно-популарни часопис Биолошког друштва.

³ Постоји и сличан четворчлани назив *Ниш ноћу и дању*.

2.2.1. Најфреквентнији трочлани модел назива представља синтагму састављену од придева *нишки/a/e* + придев + именица. Занимљиво је истаћи да је само у једном случају истоветан други део (*вечерња/вечерњи*): Нишки *вечерњи* лист и Нишки *вечерњи* весник, док су у другом случају употребљена два творбена лика придева исте семантике (*трговински* и *трговачки*): Нишки *трговински* гласник (орган трговаца и трговачке омладине) из 1894. и Нишки *трговачки* гласник (орган Удружења нишке трговачке омладине) из 1895.

Поклапања у трећем делу (именичком) јавила су се од две лексеме и то по три пута:

гласник: Нишки трговински *гласник*, Нишки трговачки *гласник* и Нишки привредни *гласник*;

лист: Нишки нови *лист*, Нишки огласни *лист*, Нишки вечерњи *лист*.

2.2.2. Трочлани модел типа:

именица + именица у генитиву + нишки: *Глас епархије нишке*;

именица + нишки + именица у генитиву: *Глас нишке Епархије, Новине Нишке општине*;

како се види, нису фреквентни.

2.2.3. Усамљен је трочлани модел типа: именица + предлог + именица - *Реал са Нишаве*, и садржи хидроним, но и тај модел је овде уврштен, будући да назив реке потиче од назива за град.

2.2.4. Трочлани модел са лексемом Ниш (тј. генитивном формом – Ниша) употребљен је два пута и представља модел састављен од придева и двеју именица, но редослед није истоветан у оба случаја: *Полицијска хроника Ниша* и *Глас слободног Ниша*.

2.2.5. У једном случају је трочлани назив на латинском: *Acta stomatologica Naissi*.

2.2.6. Са прозирном семантиком су називи: *Глас нишке епархије, Глас епархије нишке, Полицијска хроника Ниша, Реал са Нишаве* и *Acta stomatologica Naissi*.

2.3. Четворочлани модели су слични претходнима.

2.3.1. И међу њима има назива латинског порекла: *Acta Facultatis medicae Naissensis*.

2.3.2. Четворочлани модели су релативно бројни и разноврсни. Елемент који пратимо јавља се у облику ојконима *Ниш* – у номинативној, генитивној или локативној форми:

а. *Информатор скупштине општине* Ниш, *Гласник Већа синдиката* Ниш, *Билтен Скупштине општине* Ниш, *Годишњак позоришта лутака* Ниш;

а. 1. *Службени лист општине* Ниш, *Народни одбор среза* Ниш, *Статистички билтен среза* Ниш, *Службени лист среза* Ниш, *Статистички годишњак општине* Ниш;

б. *Службени лист града* Ниша, *Статистички годишњак града* Ниша;

в. *Женска гимназија* у Нишу, *Гласник универзитета* у Нишу, *Мушка гимназија* у Нишу.

2.3.3. У једном броју четворочланих модела јавља се ктетик *нишки*:

а. са овим обликом на другом месту: Глас *нишке* трговачке омладине, Билтен *Нишке* кредитне банке;

б. са овим обликом на трећем месту: Билтен Команде *нишког* корпуса;

в. са овим обликом на последњем месту у називу: Глас православне Епархије *нишке*, Службени орган Епархије *нишке*, Преглед српске епархије *нишке*.

Занимљиво је да се није јавио четворочлани назив са ктетиком на првом месту.

2.4. И петочлани модели су слични претходнима: Информативни билтен универзитета у *Нишу*.

3. Наравно, овим није исцрпљена листа оваквих назива. Показало се да су то творбено веома различити модели. Одока би се могло рећи да су подједнако фреквентни они са ојконимом *Ниш* у називу и они са ктетиком *нишки*. Друге две лексеме – етноним *Нишлија* и хидроним *Нишава* ретки су, тј. раритетни.

Речник САНУ бележи следеће лексеме:

1. назив града: *Ниш*;

2. назив реке: *Нишава*;

3. а. становник Ниша или онај који је пореклом из Ниша: *Нишлија*, *Нишанин* (мн. *Нишани*), *Нишевац*, *Нишевљанин*, *Нишевчанин*;

3. б. становница Ниша, или она која је пореклом из Ниша: *Нишлијка*, *Нишлика*, *Нишлијанка*, *Нишевка*, *Нишевљанка*, *Нишевчанка*,

4. а. који припада Нишу, који потиче из Ниша, који се односи на Ниш: *нишки*, *нишевачки* – заст., *нишевски* – необ.

4. б. који се односи на Нишлије, који припада Нишлији, Нишлијама: *нишлијски*;

4. в. који се односи на Нишаву: *нишавски*.

Интересантно је поменути да код Вука налазимо: *Ниш*, *Нишава*, *Нишлија*, *нишки* – дакле само овде регистроване форме.

4. У називима нишке периодике лексема *Ниш* и њене изведенице релативно су честе у наслову. Ипак, породицу ове лексичке групе чине само оне речи које су у свакодневној комуникацији обичне (какве је забележио и Вук), а изостају све лексеме овога типа које се могу јавити и које су забележене у речницима српског језика.

Лексеме овога типа из назива не указују на садржину, али прецизирају садржај, тј. упућују на простор.

Литература

Ковачев 1987: Ковачев, Николай П. (1987), *Българска ономастика*, Наука и изкуство, Софија.

Лома 1994: Александар Лома, Осамнаест векова у три слова: топоним Ниш као живи споменик прошлости, *У светлу царских градова*, приредио Н. Богдановић, Филозофски факултет у Нишу, Народни музеј у Нишу, Ниш, 7–26.

Марјановић 1995: Слободан Марјановић, *Структура назива привредних организација и њихова употреба*, Филозофски факултет, Ниш.

Jordana S. Marković

NIŠ IN THE TITLES OF NIŠ PERIODICALS

Summary

The paper presents the analysis of Niš periodicals with the lexeme Niš and its derivatives as a constituent part of their title. It turned out that this category is very rich and it makes up a fifth part of the complete inventory.

These lexemes can be single names, but also a constituent part of multi-member ones. Apart from the oikonym *Niš*, there occurs also the ethnonym *Nišlija*, ktetic *niški* and hydronym *Nišava*. The most frequent titles of this group have as a constituent part lexemes *Niš* and *niški*.

These lexemes in the title, as a rule, do not make a title transparent, but connect it to a specific territory.